

HAZA ÉS KÜLFÖLD

TUDOMÁNYOS, SZÉPIRODALMI, TANÜGYI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

A «BUDAPESTI SZÉPIRODALMI KÖR» HIVATALOS KÖZLŐ-LAPJA.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓTULAJDONOS:

Megjelenik minden hónap elején.

THEWREWK ÁRPÁD.

Egy-egy számnak az ára 10 krajcár.

ELŐFIZETÉSI ÁR: FÉLÉVRE 60 KR., EGÉSZ ÉVRE 1 FRT 20 KR. * SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, I. KER., LOVAS-ÚT 64. SZ.

Tartalom: *Koldus vagyok...* (Szászvárosi W. Jenő.) — *Koldus vagyok...* (Thewrewk Árpád.) — *A latin és görög nyelv.* (Thewrewk Árpád.) — *A fa utolsó levele.* (Dunay Ferenc.) — *Modern irány.* (Thewrewk Árpád.) — *Any, ény.* (Thewrewk Árpád.) — *Keresztjén és keresztény.* (Thewrewk Árpád.) — *A jó Abdera-beliekről.* (Thewrewk Árpád.) — *Rendületlen állanak a...* (Lichtner Jakab.) — *A spanyol drámaköltészet.* (Pamfalvi Juhász Ödön.) — *Kritikai rovat.* (Thewrewk Árpád.) — *Antigone.* (Thewrewk Árpád.)

A «Budapesti Szépirodalmi Kör» f. évi május hó 13-án esti 6 órakor saját helyiségében (II. ker. medve-utcai népiskola) nyilvános fölolvastatást tart, melyen vendégeket szívesen lát.

A Kör hivatalos helyisége: Budapesten II. k. Ápolda-utca 5. szám, a hová a Kört illető levelek intézendők.

Budapesten, 1886. április hó 20.

Hangl József, titkár.

Koldus vagyok...

1. Koldus vagyok, — bár nincs rongyos ruhám
És nem állok az utcaszögleten
Könyörögve az előmenőkhöz:
«Oh adjanak egy-két fillért nekem!»
2. Koldus vagyok, — de a mit én kérek,
Azt nem adják az utcaszögleten!
Nagy kincs az, a mit én szükségelek:
Az nem zsebben s nem bányában terem.
3. Egy lány szívében van az elrejtve
És fénylik, csillog messziről felém:
Mint legnagyobb, legtüzesebb gyémánt
Rózsák közül a — hajnal közepén!!
4. ... Szerelem az, a miért koldulok ...
Szerelem, ... forró, tüzes szerelem!
Titkos arám! te nálad van az ék:
Oh könyörülj! Oh add azt, add nekem!!
5. Lányka! — tündér Ámornak kertében! —
Ne úzz, ne úzz a bú hazájába!!
Fogadj magadhoz és vallj meg nekem,
Hogy úgy szeretsz, mint kis tubát párja.
6. ... Elutasítsz, mert gazdag nem vagyok!
— Szegény költő és több, más semmimem! —
Fejeden grófi korona ragyog,
— Szivednek ez parancsol kedvesem?! ...
7. Koldus vagyok, — bár nincs rongyos ruhám
És nem állok az utcaszögleten
Könyörögve az előmenőköz:
«Oh adjanak egy-két fillért nekem!»
8. Koldus? — Nem, ennél is nyomorultabb
Teremtény vagyok e nagy világon!
— Koldus ha kér egy-két fillért: ő kap ...
— Mit kértem én, azt sohasem kapom!

Szászvárosi W. Jenő.

Koldus vagyok...

(Birálat.)

«Sine ira et studio, quorum
causas procul habeo».

Tacitus.

Ezentul néha oly költeményeket is fogunk közölni, melyek, mint ez, nem ütnek meg a kellő mértéket; — de mindannyiszor természetesen föl fogjuk egyuttal tüntetni az illető költemények hibáit és fogyatkozásait, hogy rajtok az olvasók, valamint magok az illető írók is okulhassanak.

A mi az itt közölt költeménynek olvasásakor minket azonnal vajmi kellemetlenül lepett meg, az a *rhythmus*-nak hiánya. — A *rhythmus*-hiány különben, úgy látszik, a mai magyar költőknek közös nyavalyájok. — A kinek *tisztult* füle («*purgatae aures*») van, az ki nem állja ily verssoroknak egymásra való következését:

Koldus | v̄agyok; | bár nincs | rongyos | ruhám,
És nem | állok | az ut | ca szög- | leten
Könyö- | rögve | az e- | löme- | nőkhöz.

Egy másik általános észrevételünk az, hogy a rimek (például: *világon — kapom*) épen olyan gyarlók, mint a mai magyar költészetben egyáltalában.

Különös észrevételeink:

Az első, valamint az utolsóelőtti versszakban is a koldus az «előmenőkhöz» könyörög. «*Előmenő*»? Helyesebb volna: «*járó-kelő*» vagy «*jövő-menő*».

A második versszakban az van, hogy ama bizonyos nagy kincs «nem zsebben s nem bányában terem». — Valaki gáncsolhatná e kifejezést, minthogy nincs zsebben termő kincs; de mi, nem akarván erőnek erejével gáncsoskodni, szívesen tekintjük *zeugmá*-nak az egészet.

A harmadik versszak szerint az a nagy kincs a leány szívében van *elrejtve* és mégis «messziről fénylik, csillog». — A mi *el van rejtve*, annak fényét, csillogását nem lehet látni! — Továbbá hogyan kerül a gyémánt a hajnal közepén rózsák közé? —

A 4. versszak azt a leányt, kit a költő még csak azután, t. i. az 5. versszakban, kér arra, hogy el ne üzze őt magától, hogy *fogadja magához és vallja meg* neki, hogy úgy szereti, mint *«kis tubát párja»*, máris a *tükös ara* névvel illeti. Mily elhamarkodás, mily hirtelenség!

A 6. versszakban e sor:

«Szegény költő és több, más semmisen»

homályos. — «Szegény költő és több!» — Mi ez? Sokkal helyesebb, sokkal értelmesebb volna a sor imigye:

«Szegény költő csak és más semmisen».

Az utolsó versszakban a költő, ki a 6. versszak szerint gazdag férjet óhajtó grófi leány után eped, még a koldusnál is nyomorultabb teremtménynek mondja magát, mert szerinte a koldus, ha kér egy-két fillért, hát kap, míg ő sohasem kapja meg azt, a mit kér. — Hogy az a koldus, ki csak egy-két fillért kér, kap, míg az, ki ezeket koldul vagy pedig szegény ember léteire például grófi kisasszonyt kér, nem kap, azt oly természetesnek találjuk, hogy vajmi *bandális*-nak tűnik föl nekünk a költeménynek e záradéka:

«Koldus ha kér egy-két fillért: ő kap...
Mit kértem én, azt sohasem kapom».

Végül megvalljuk őszintén, hogy nekünk a költő és koldus közti párhuzam egyáltalában nincs inyünkre. A szerelmet *alamizsnaként kolduló* költő nekünk sehogyszem tetszik.

Thewrewk Árpád.

A latin és görög nyelv.

«Wir sind gewohnt, dass die
Menschen verhöhnen,
Was sie nicht verstehen».

Goethe.

Mi, kik már 26 esztendő óta működünk a magyar tantéren¹, sokat megértünk.

Megértük a *formális* és *reális* képzésről folyt meddő vitákat.

Megértük a *bifurcatio* és *trifurcatio* liu szellőztetését.

Megértük *Heinrich Gusztáv* és *Kármán Mór* «*concentratio*» tantervét², mely a *didaktika*-t feje tetejére állítva a 4. osztályban *Vergilius*-nak, az 5. osztályban *Thukydides*-nek és *aeschylos*-i karoknak, a 6. osztályban pedig *horatius*-i *óda*-knak az olvasását írta elő! —

Megértük a szabad tudományos versenyt gátló, a tankönyvirodalom fölvirágzását lehetetlenné tevő, nem ritkán épen a *kontároknak* tért nyitó s az alapos tudományut téltelenségre kárhóztató *tankönyv-monopolium*-nak nyílt követelését.

¹ Hogy már 1860 óta állunk a hazai tanügy szolgálatában, azt hadd tüntesse föl a *Dr. Peregriny Elek*-től kiállított bizonyítvány, mely így szól: «*Alulírt ezennel bizonyítom, hogy ponori Thewrewk Árpád ur felsőbb helyen engedélyezett fi-tan-és nevelőintézetemben három iskolai év alatt (1860—1862) a magyar, görög és német nyelvet tanítván magát nem csak mint buzgó, értelmes tanár kitüntette, hanem pontossága, szelid és tapintatos bánásmódja által a növendékek szeretetét is megnyerte. Pesten, 1862. július 25. Dr. Peregriny Elek, a magy. akad. s kir. egyetem tagja, nevelőintézeti igazgató.*»

² E párját ritkító szörnnyeteges tantervnek megbuktatásában nekünk nagy részünk volt, a mennyiben mi irtuk az «*Orsz. Középsk. Tanáregy.*» memorandum-ában a *latin* és *görög* nyelvre vonatkozó kritikát s a mennyiben egyúttal a következő című füzetet is kinyomattuk: «*Ein neuer Lehrplan, Eine Curiosität. Kritisch beleuchtet von Prof. Árpád Török. Budapest. 1874.*»

Megértük, hogy gymnasiumaink oly tantervet kaptak, mely a világ minden más tantervétől elütőleg oly «*sajátszerűen*» van szerkesztve, hogy csakis «*bizonyos*» tankönyvek felelnek meg neki. — — —

Megértük, hogy a byzantinismustól a tökéletesség netovábbjának kikürtölt legújabb tantervet már annyi tatarozás érte s annyiféle toldozás-foldozás éri még mindig, hogy képéből maholnap már egészen kikel, a nélkül persze, hogy az, minek már az alapja roszt, lényegesen javulhatna.

Megértük a reáliskoláknak olyatén agyonreformálását¹, hogy most majdnem «*üresen*» állanak.

Megértük, hogy a legfőbb tantárgyak egyike, mely az «*életnek mestere*» («*magistra vitae*») s «*az időnek tanuja*» («*testis temporum*»), t. i. a *világtörténelem*, a gymn. *érettségi* vizsgálatnak már nem is tárgya többé, holott a gymnasiumot végző ifju a maga *érettségét* a gondolkodást, itélést és következtetést illetőleg sehogyszem bizonyíthatja *practice* jobban, mint a *világtörténelem* terén, melynek alapos ismerete nélkül a *hazai történelem* is csak a levegőben lóg.

Megértük mi (kik, habár a *német* tanrendszer idejében jártunk gymnasiumba, már a 6. osztályban kezdtünk *Horváth Cyrill* vezetése alatt a régi magyar nyelvemlékekből *germanismusok*-tól még ment *tösgyök*-keres magyarságot tanulni), hogy a *magyar* gymnasium ifjusága csak a 8. osztályban kezdi meg a magyar nemzeti irodalomtörténetet; minthogy pedig 100 *első* gymn. osztályu tanuló közül a *statistika* tanubizonyossága szerint csak vagy *harmincan* jutnak föl a 8. osztályba, ennél fogva a mai magyar gymnasium tanulóinak *nagyobb* része magyar irodalomtörténetet nem is tanul!!! — Ez aztán *dissolutio*!

Megértük mi, kik a *német* tanrendszer alatt már az algymnasiumban tanultuk a magyar nemzet politikai történetét, hogy a hazai történetet a legújabb *hazafias* (???) tanterv kívánalma szerint csak a 8. osztályban *kezdik*, úgy hogy a magyar gymnasium mai ifjuságának *nagyobb* része a magyar nemzet ezeréves történetét egyáltalában *nem* is tanulja (!!!), minthogy tudvalevőleg a gymnasiumi ifjuságnak *nagyobb* része különféle okoknál fogva nem jut föl a 8. osztályba.² —

Megértük, hogy a magyar gymnasium ifjusága már évek óta nem olvassa az iskolában a római irodalomnak *Ciceró*-val *legtisztább* nyelvű íróját, t. i. *Caesar*-t.³ —

Megértük, hogy a magyar gymnasiumi ifjuságnak egy része *érettségi* bizonyítványt kapva elhagyja a gymnasiumot a nélkül, hogy a «*modern*» íróknak *sok* szóval *keveset* mondó, «*áradozó*» irányával vajmi kellemes, léleküdtető és gyönyörködtető ellentétet képző, *kevés* szóval *sokat* mondó, *velős* rövidségű *tacitus*-i stílussal megismerkedett volna, minthogy tudvalevőleg a legújabb tantervnek, mely *Tacitus*-nak írói *nagyságát* és a gymnasiumi tanuló-ifjuság *jellemképésését* illetőleg minden más íróénál nagyobb fontosságát, úgy látszik, nem is sejtí, tökéletesen mindegy, akár olvassák a 8. osztályban *Tacitus*-t, akár nem.⁴

¹ «*Önök tönkre teszik a reáliskolákat!*» Igy szóló óva-intőleg *Dr. Babics Kálmán*. Valjon mit feleltek az illető reformálók? «*Azt akarjuk!*» —! —!

² A napokban a *németalföldi* gymnasiumok tanterve került kezembe, mely tanterv szerint a németalföldi gymnasiumi ifjuság már az *algymnasiumban* tanulja saját kis hazájának történetét. Tanulva a németalföldiektől hazafias érzést kövessük példájokat!

³ *Dr. Rex Ervin* azt írja, hogy *Caesar*-t «*minden*» nemzetnél olvassák az iskolában. («*Bei allen Nationen als Schullektüre benützt.*») *Dr. Rex* persze föl sem bírja tétélezni azt, hogy lehessen művelt Európában gymnasiumi tantervkülönlegesség, mely *Caesar*-t az iskolában nem olvasztja! —

⁴ «*Klarheit, Lebendigkeit und Anschaulichkeit der Darstellung geben Tacitus einen eigenthümlichen Wert, während die Tiefe seiner Menschenkenntnis, seine bis ins Innerste drin-*

Megértük azt, hogy a magyar gymnasiumi ifjuság a latin olvasmányok változatosságának hiánya miatt valóságos *csömört* kap a latin nyelvtől, minthogy a legujabb tanterv nem bánja, ha az ifju az első osztálytól fogva a hatodikig mindig csak *Livius*-t olvassa, sőt még azt is megengedi, hogy «a legünnepeltebb római történetírók egyike»¹, t. i. *Sallustius*, meliőzessék és — — — *Livius* olvastassék helyette. («*Immer die alte Leier!*»)

Megértük, hogy a magyar tanuló-ifjuság kezében éveken keresztül oly német olvasókönyv forgott, melynek az iskolában olvasandó szemelvényei között egy német **hadi-proclamatio** (a *franciák* ellen) is volt! —

Megértük, hogy oly magyar olvasókönyvet használtak még leányiskolákban is, melyben e valóban *finom izlésű, illemképző* fölkiáltást lehetett olvasni: «*Huh dicsznó fikom (!!) adta!*» —

Megértük, hogy német *balladákat* és *Cid-románkokat* oly ajánlott tankönyvekből olvastak nálunk esztendő-kön keresztül, mely ajánlott tankönyveknek vagy jobban mondva «*maculaturá*»-knak alig van egy-egy lapjuk, melyen egy-két szarvashibát nem találma az ember. —

Megértük, hogy egy híres magyar tankönyvről (ha nem csalódunk, egy *term. földrajz*-ről) külföldi paedagógusok azt az ítéletet mondták, hogy «*ostobaság*». («*Éine Dummheit!*»)

Megértük, hogy valaki a *Lloyd*-ban azt írta, hogy vannak a közokt. tan. tagjai között olyanok, kik részint nyelvtanilag helyesen beszélni, részint helyesen írni nem tudnak. («*Von manchem wissen wir, dass er nicht grammatisch richtig sprechen, von manchem, dass er nicht orthographisch schreiben kann.*».)

Megértük, hogy egy (goromba nyelvtani hibáktól sem ment!) magyar nyelvtan «*kizárólag ajánlott*» tankönyv lett, habár a magyar nyelv *genius*-ának félre-ismerésén alapuló *soktöví* theóriája nem csak a magyar nyelvtudomány elveibe, hanem még a józan észbe is ütközik.

Megértük, hogy ez esztompító kontármű szerint *hét* álló esztendeig tanítottak országszerte, a nélkül hogy hét esztendő alatt valaki észrevette volna, hogy *képtelenséget* tanít.² — — —

gende Seelenmalerei, und die ihm eigene meisterhafte Charakteristik uns mit Staunen und Bewunderung erfüllen. Seine Sprache, ernst, erhaben, kühn, überraschend, erhält uns in beständiger Spannung; sie zieht uns in einen Zauberkreis, in dem ringsum Gestalten sich erheben und wir das wechselvolle Bild des Lebens vor unseren Augen vorüberziehen sehen. Treuer, tiefer, wahrer hat noch niemand das Innerste des Menschen aufgefasst und dargestellt. — «*Hivebben, mélyebben, igazabban még senkisé fogta és tárta föl az embernek legbelsőjét.*» Igy ítélt *Tacitus*-ról a német. De azért a legujabb tantervnek mégis mindegy, akár olvasta *Tacitust*, akár nem, a magyar gymnasiumból kikerülő ifju! —

¹ «*Einer der am meisten gefeierten römischen Geschichtschreiber ist C. Sallustius Crispus.*» Igy szól *Mähly Jakob* «*Geschichte der antiken Literatur*» című munkájának II. kötetében az 51. lapon.

² Talán még most is ez esztelen nyelvtan szerint *oktatnák* vagy jobban mondva *oktalanítják* a szánni való tanuló-ifjuságot országszerte, ha egy magyarul és egy németül írt kritikai tanulmányban megcáfolhatatlan érvekkel nem bizonyítjuk az illető nyelvtan *soktöví* elméletének *abszurditását*. — A két füzetnek kiadása sok költségünkbe került ugyan, de kárpótlást nyújt az az öntudat, hogy nem hiába fáradtunk és költekeztünk, a mennyiben lehetetlenné tettük azt, hogy egy esztelen elmélet még ezentul is butítsa a magyar tanuló józan fejét. — Hogy mily hatása volt kritikai tanulmányunknak, azt egy tanférfiunk ama sorai legjobban bizonyítják, melyeket annak idején a «*Közoktatás*» közölt. E sorokban az illető megvallván töredelmesen, hogy ő is ama nyelvtan szerint *oktatta* vagy, mint maga az illető sajnálkozva hozzáteszi, *oktalanította* a magyar tanuló-ifjuságot, kritikai tanulmányunkat keletről jövő villámnak («*fulgur ex oriente*») mondja, mely eloszlátván a homályt a magyar nyelvtudomány igazságait ismét teljes fényökben ragyogtatja.

Megértük, hogy oly *különleges* tanterv jutott gymnasiumainknak osztályrészül, mely tantervnek sok tekintetben a világon párja nincs s mely a magyar tanügyet valóságos chinai fallal veszi körül. E *különleges* tanterv nem az iskolának, hanem csakis holmi *különleges* tankönyveknek hasznos, minthogy ezeknek jövedelmező kelendőséget biztosít, még pedig nem azért, mert talán jó tankönyvek (hiszen a legbotrányosabb kontárművek vannak köztük!), hanem azért, mert a tanterv *különlegességének* (ha *rosz* is ez a különlegesség) megfelelnek. A tanterv *különlegességét* bizonyos tankönyvek iránti gyöngéd tekinteteken kívül nálunk semmisen igazolja, ha csak az a külföldtől méltán gúnyolt hiu törekvés nem, hogy nekünk a tantéren is külön «*globus*»-unk (vagy a *különleges* tantervnek hiven megfelelő *különleges* «*Grammatica Hungarica horrenda*» szerint írva: «*globus*»-nk) legyen. — A horvátok bizony épen oly féltékenyek saját nemzetiségükre, mint mi a magunkéra, s mégis mit tettek a horvátok, midőn tanügyöknek önálló urai lettek? Megszüntették-e, tönkre tették-e ők is úgy, mint mi, az osztrák tantervet? Oh nem! Ők okosabban cselekedtek. Ők nem tették a horvát tanuló-ifjuság szellemi érdekeit évtizedeken keresztül szakadatlanul üzött *experimentálás*ok által kockára, hanem azt a tantervet, mely egy kitünő tudós és paedagógus (*Bonitz*) aegise alatt jött létre, *horvát* mezbe öltöztetve megtartották. Nekünk is így kellett volna tennünk, nem pedig 1860-tól fogva egészen a mai napig szakadatlanul folytatott kísérletezések által majdnem lehetetlenné tenni a gymnasiumi tanítás sikerét! — Mi, kik nem tartozunk a tantéren azok közé, kikre *Auerbach*-nak ismert szavai annyira illenek («*Es gibt Menschen, die sich auch innerlich kleiden, wie es die Mode heischt*»), a *különleges* tantervcsinálást már 12 év előtt is határozottan kárhoztattuk a következő szavakkal:

«*Was soll nun also geschehen, um aus dem unleidlichen Zustande, in welchem sich unser Mittelschulwesen dormalen befindet, herauszukommen? — Diese Frage beantworten wir, wie folgt:*

Da die Versuche, einen Lehrplan nach französischer Schablone zu Stande zu bringen, klüglich gescheitert sind; da auch die theils nach schweizerischen, theils nach preussischen Mustern zugeschnittenen Lehrpläne — weil sie nichts Einheitliches, sondern nur Flickwerk darboten — keinen Beifall finden konnten; da endlich auch dieser neueste Lehrplan als abgethan betrachtet werden kann: so dürfte es hohe Zeit sein, endlich dem Experimentiren — (es stehen ja die heiligsten Interessen unseres Vaterlandes auf dem Spiele!) — gänzlich zu entsagen; — den grossthuenden Salbadern, die etwa noch in ihrer Tasche ein paar windige Lehrpläne herumtragen, um dieselben bei der ersten besten Gelegenheit sofort auszukramen, strengstens das Handwerk zu legen; und uns schliesslich auch künftighin mit dem öst. Lehrpläne zu bescheiden, welcher sich in der andern Reichshälfte schon fünfundzwanzig Jahre hindurch bewährt und welcher auch bei uns — (in nationaler Gewandung) — am meisten berufen sein dürfte, das Aufblühen und Gedeihen unserer wissenschaftlichen Lehranstalten möglichst zu fördern. («*Ein neuer Lehrplan. Kritisch beleuchtet von Prof. Árpád Török. Budapest. 1874.*» l. a 15—16. lapon.)

E nézethez most is rendületlenül ragaszkodunk, még pedig a következő okoknál fogva:

1. Egy *horvát* apa *Bécs*be vitte fiát a gymnasium folytatása végett. «*Budapesten járatnám gymnasiumba*», mondá, «*mert ott magyarul is megtanulhatna; de sajnos! ott egészen más a tanterv, úgy hogy fiam, ki már négy osztályt végzett otthon, ki tudja, hogyan boldogulna ott.*» — Ime, a tantervi *különlegesség* átka! — Azokat,

kiket a magyar iskola segítségével magunkhoz vonzhatnánk, holmi *különleges* tanterv által magunktól elriasztani helyes politika-e? — Bizony nem!

2. A monarchia másik felével való szoros összekötetésünk a magyar és osztrák tanterv lehető *egyöntetőségét* kívánja. A birodalom másik feléből szakadatlanul vándorlanak hozzánk egész családok. Nekünk örülnünk kell annak, ha e bevándorlott családok fiaikat magyar gymnasiumba járatják. Ne gördítsünk tehát az ily — hozzánk simulni akaró — családok útjába mesterséges akadályokat holmi tantervi *különlegességek* által, melyek arra bírhatnák őket, hogy mégis inkább osztrák iskolába küldjék fiaikat.

3. A hadsereg *közössége* is követeli a magyar és osztrák tantervnek lehető *egyöntetőségét*. — Miért van aránylag oly kevés magyar tiszt a közös hadseregben? Főleg azért, mert *«különleges»* tantervünk, *«Extracursum»*-unk (vagy a *«Grammatica absurda»* szerint írva: *«Extracursum»*-nk) levén, a katonaiskolába fölvételt hiányzó magyar ifjak a fölvételi vizsgálatok alkalmával rendre megbuknak! — — —

4. Ha a magyar és osztrák tanterv lehetőleg *egyöntetű*, akkor ama javításokat, melyeket az osztrák tanterv tantervökön tesznek, mi is megtehetjük a magunk tantervén. Az osztrák tanterv tantervökön tapasztalatait is fölhasználni a magyar tantervnek csak javára lehet.

5. *Különleges* tantervünk még a legjelesb külföldi tankönyveknek iskoláinkban való használatát is lehetetlenné teszi, míg a legsilányabb, *tudományos* szempontból tekintve kritikán alul álló félceletnek is ad belépti-jegyet iskoláinkba. Lehet ugyanis valamely tankönyv a lehető legjobb, de ha nem illik a *különleges* tanterv keretébe, gymnasiumainkban nem használható; míg ellenben a *«különlegesség»* monopoliumára érdemesített tankönyv előtt, bármilyen tudománytalan kontármű is az különben, azonnal megnyílnak az iskola csarnokai. — Mily lendületet nyerhetne tankönyvirodalmunk a legjelesb külföldi tankönyveknek lefordítása által s mily virágzásnak indulhatna a magyar tanterv a nyelvünkre lefordított legjelesb külföldi tankönyveknek iskoláinkban való használata által! Nem csak a tanuló haladna, hanem még a tanár is sok tekintetben! Ellenben holmi — jobbára minden tekintetben kritikán aluli — *«különleges»* tankönyvek használatának eredménye mi is lehetne más, mint hogy a tanuló és a tanár is szellemileg elsatnyul?! — — — Hogy a tantéren boldogulhassunk; hogy a tanulók *tanulni*, a tanárok pedig *tanítani tudjanak*: semmire sincs nagyobb szükségünk, mint minden tekintetben *jó* tankönyvekre, mely tankönyvek jószágának megítélésénél persze nem lehet az első, de még a második kérdés sem az, megfelelnek-e az illető tankönyvek *«különleges»* tantervünk *különösségeinek*! — — —

6. A tudományos rendszer rovására kigondolt *különleges* tanterv végre a tanárt, ki figyelmét szüntelen holmi *külsőségekre* kénytelen fordítani, valóságos *géppé* teszi, úgy hogy a tanár *individualitása* egészen tönkre megy; már pedig igaza van *Zachariae*-nek, midőn *«Vierzig Bücher vom Staate»* című munkájában így szól: *«Das Gelingen eines jeden Unterrichtes ist durch die Individualität des Lehrers bedingt. Vergeblich ist die Hoffnung, öffentliche Schulen durch Gesetze zu einem blühenden Zustande zu bringen»*.

Hagyjunk föl végre valahára a *különlegességekkel* a tantéren! — Ne *különítsük* el magunkat a tantéren a körülöttünk lakó népektől és nemzetektől, mert elidegenítjük őket magunktól! —

Ne folytassuk azt az irányt, mely csakis gymnasiumainknak teljes hanyatlását és elfajulását eredményezheti! — —

S most térjünk át tulajdonképi tárgyunkra!

Minket, kik a magyar tantéren már annyi mindenfélét megértünk, természetesen már nem döbönt meg az a *riadó* sem, mely vak buzgósággal az ókori clasicusok ellen csatára szólítja a magyart. — Minthogy a magyar nemzetnek egész tudományos jövője van itt kockára téve, bűn volna hallgatni. Hozzá szólunk tehát az ügyszó mi is; hogy azonban a *«Haza és Külföld»* szives olvasói kevésbbé unatkozzanak (mert *komoly* a tárgy), drámai elevevényű *dialog*-ban tárgyaljuk majd a következő számban a nagyfontosságú kérdést.

Thewrewk Arpád.

→*←

A fa utolsó levele.

(Holmes után szabadon angolból.)

Láttam, midőn kapunk előtt
Haladt el az öreg;
S megint kopognak léptei
Alatt az utkövek.

Mondják, hogy páriját ritkítá,
A míg a kor keze
Nem tépte meg, s egy ifju sem
Mérközhetett vele.

De most alig hogy vánszorog
Botjával az uton,
S ha végig jár tekintete
Az emberarcokon,

Ugy látszik, mintha mondanák
A megzavart szemek:
«Ezek nem ismerőseim . . .
Ők többé nincsenek».

Az ajkakat, melyekre ő
Lehelte csókjait,
Régóta künt a temetőn
Mohos kövek fődik.

E sírkövekre rég írák
A drága neveket,
Melyekre ő, míg ifju volt,
Hallgatni szeretett.

A nagymamám beszélte, hogy . . .
— Ő is már rég pihen —
Beszélte, hogy sasorra volt,
Sasorra volt, igen,

S hogy arca szép piros vala
S helyenkint oly fehér,
Mint a piros rózsák közé
Font liliumfűzér.

De most az orra csúf neki,
S az arca sárga lett,
S busan köhéccsel akkor is
Szegény, mikor nevet.

Tudom, hogy vétkezem, ha őt
Azért kigúnyolom . . .
De a háromszögű kalap
S a pántlikák azon . . .

S a bot! Az olyan furcsa mind,
Hogy meg nem állhatom! — —
Igy rajtam is nevet talán
A gyermeké egykoron.

Dunay Ferenc.

Modern irály.

«Hamar lett, roszul lett».
Magyar közmondás.

«Quod cito fit, male fit».

«Was lange dauern soll, sei lang erwogen».

Grillparzer.

A mai gőzkorszakban az iróvilág is gőzerővel dolgozik. Az ó-kori remekírók *kilenc év alatt egy munkát* irtak, a «modern» írók *egy év alatt kilencet* adnak ki. Csoda-e ennél fogva az, hogy az ó-kori remekíróknak vajmi nagy *múgonddal* készült műveik sokkal mintaszerűbbek, követésre sokkal méltóbbak, mint a jobbára hebehurgyán, sebbel-lobbal termelő «modern» írókéi? — Bizony nem csoda! — «Hamar munka», a mint józan eszű magyar néptünk tartja, «*ritkán jó*».

A magyar és német «modern» irálypéldákhoz, melyeket e folyóiratban közöltünk¹, hadd járuljanak a következők:

«*Nach vieler Mühe gelang es, das arme Kind der wüthenden Bestie zu entreissen und dasselbe* (t. i. a gyermeket, *das Kind*) *zu tödten*». — Így ír, ime, a «*Neues Pester Journal*»-nak 1886. február 11. megjelent száma. Ez idézet szerint a szegény gyermeket csak nagy nehezen lehetett a dühös állat («*Bestie*») torkából kiragadni és megölni! — Hogy tetszik? Nemde mintaszerű?! —

«*Eine Secte armer, aber obdachloser Leute*». — Így ír a bécsi «*Fremdenblatt*»-nak 1886. február 28. megjelent száma. — Ez idézet, ime, *szegény, de hajléktalan* emberekről szól. — (Lehet, hogy az író szántszándékkal irt itt *logikátlanul*; de akkor hiba az, hogy e *szándékosságot typographic*, t. i. az «*aber*»-nak vastagabb betűkkel való kinyomatása által nem jelezte.)

«*Aus bornirtem Bureaokratismus, der sich hier hinter den wärmenden Mantel des phrasenreichen Patriotismus zu verkriechen wusste*». — Így ír *Heinrich Gusztáv* a *Lloyd*-nak 1879. április 20. kiadott számában. — Az idézet szerint, lám, a korlátolt eszű (*bornirt*) magyar bürokratizmus a frázisdús hazafiság *melegítő köpenye mögé* bujlik! — Valjon melegít-e oly köpeny, mely *mögé* bujlik valaki? — — Bizony nem! Ki *melegedni* akar, az hejytelenül cselekszik, ha nem a köpenybe, hanem csak a köpeny *mögé* bujlik.

Ily «*modern*» irálypéldák, úgy gondolom, senkitem jogosítanak föl nálunk arra, hogy az örökké mintaszerű ó-kori remekíróknak a «*modern*» írók nevében hadat izenjen.

Thewreuk Árpád.

Ány, ény.

«*Plátó a logikát isteni-nek mondja. Talán azért oly ritka az emberek között*».

Thewreuk Árpád.

«*Az ány, ény kivesző félben levő képző és ma csak mint egy hajdani gazdag élet maradványát találjuk még néhány szóhoz tapadva. A nyelvújításnak tehát nem volt joga e képzőt halottaiból föltámasztani*». Így ír *Halász Ignác* a «*Nyelvőr*» VIII. kötetében a 413. lapon.

¹ L. a «*Haza és Külföld*» I. évfolyamának 12. számában a «*Hibás irálypéldák*» című cikket; továbbá a II. évfolyam 1. számában a «*Herder Cid-románcái*» című tankönyvnek és az 5. és 6. számban a «*Német balladák és románcok*» című tankönyvnek a bírálatát. (E két ajánlott tankönyv, mint *hibás irálypéldáknak* gazdag tárháza, ritkítja párját a világirodalomban.)

Az idézet, ime, az *ány, ény* képzőt *kivesző félben levőnek* mondja; minthogy pedig az, a mi *kivesző félben* van, még létezik, még él, még *nem halt meg* vagy ki: ennél fogva hogyan tudta a «*Nyelvőr*» a nyelvújításról mégis azt írni, hogy nem volt joga az *ány, ény* képzőt halottaiból föltámasztani?! — *Logika, jőjön el a te országod!*

Thewreuk Árpád.

Keresztjén és keresztény.

A «*Nyelvőr*» X. kötetében az 560. lapon ezt olvassuk: «*A mi ortografiánk tanítása szerint, a melyben, mint Spartában két király, két fő elv, az etimologiai és fonetikai egyenlő hatalommal uralkodik, arról nem lehet szó, hogy kell, hanem, hogy akarjuk* írni. A kiejtés szerint helyes mind a kettő; mert mondanak *keresztény-t* és *keresztjén-t* egyaránt. Az etimologia szerint *csak azonban a keresztjén* helyes. E szónak ugyanis a *kereszt-tel nincs semmi köze*. Sehoh az egész kereszténységben nem akadni nyomára, hogy Jézus vallásának követőit a *crux*-ról cruciani vagy cruciatinak nevezték volna; hanem igenis Christus-ról *christiani*-nak. A *christian(us)*-ból való a szláv *kerstjan*; s ennek megmagyarosodott hasonmása a *keresztjén* szavunk; régibb irodalmunk csaknem kivétel nélkül a *keresztjén* írásmódot használja. Minthogy azonban a *keresztény* alak a *fejlődésnek előrehaladottabb fokán áll*, s azonkívül a magyarság nagyobb része is a *t-és kiejtést* használja, mi magunk részéről is a keresztények pártjára állunk».

Ez idézet *Weber*-nek következő szavait juttatja eszünkbe: «*Was nicht werth ist, mehr als einmal gelesen zu werden, verdient gar nicht gelesen zu werden*». (Magyarul: *A mi nem érdemes arra, hogy egyszernél többször olvassák, az meg sem érdemli, hogy az ember olvassa*.) Az, mit a «*Nyelvőr*»-ből idéztünk, csakugyan érdemes arra, hogy az ember *többször* olvassa, mert hiszen ki bírná *egyszeri* olvasás után eszével fölérni azt a rengeteg nyelvtudományt, mely az idézet minden sorából kéri? — — —

«*A mi ortografiánk tanítása szerint arról nem lehet szó, hogy kell, hanem, hogy akarjuk írni*». — Ez nagy-szerű, ez dicső! — A «*Nyelvőr*»-i orthographia tanítása szerint, ime, az egyes szók mikénti írását meghatározó szabályokon túladvá kiki úgy írhatja az egyes szókat, a mint neki tetszik. Így például nem *kell* így írni: *tudja, látja, gondja, hihetjük, tudhatja, vitatják, kérendjük, indítandják, földje, holdja, toldjuk, stb. stb. stb.*, hanem, ha tetszik, így is írhatjuk az idézett szókat: *tuggya, láttya, gongya, hihettyük, tudhattya, vitattyák, kérengyük, indítangyák, fölgye, holgya, tolgjuk, stb. stb. stb.* — Ily bamba módon is írhatjuk, ime, az illető szókat, minthogy a magyar orthographiában a «*Nyelvőr*» szerint két fő elv, t. i. az *etimologiai* és *phonetikai*, *egyenlő* hatalommal uralkodik! Az a tan, hogy a magyar *orthographiá*-ban két fő elv, t. i. az *etimologiai* és *phonetikai*, *egyenlő* hatalommal uralkodik, a legnagyobb *humbug* a világon! — Minthogy az ember a tiz ujján vajmi könnyen megszámlálhatja ama *ritka* eseteket, melyekben az *etimologiai* írásmódtól eltérve a *phonetikait* követjük, ennél fogva legalább is a józan ítélőtehetség hiányát árulja el az, ki a magyar *orthographiá*t illetőleg «*phonetikai főelv*»-ről beszél. — Ne is adja a magyarok istene, hogy ily elv orthographiánkban valaha uralkodjék! — Ha azt akarjuk, hogy a nyelvnek ősi alakjai, *szótői*, ezután is épségben maradjanak; ha azt akarjuk, hogy orthographiánk a *tőket, képzőket* és *ragokat* ezentul is tiszta, lehetőleg *romlatlan* valóságukban láttassa; ha az ere-

deti szótóket fönn akarjuk tartani és minden elferdüléstől gondosan megvédeni ezentul is: akkor nem szabad a magyar orthographiában a **kiejtés szeszélyeit** ezután sem követnünk; akkor nem szabad (egyes «**kivételes**» eseteken kívül) az *etymologiai* írásmód helyett a *phonetikait* ezentul sem használnunk.¹

»Az *etimologia* szerint csak azonban (sic!) a *keresztyén helyes*. E szónak ugyanis a **kereszt-tel** nincs semmi köze». — Ez idézet szerint csak a «**keresztyén**» alak helyes, míg a **keresztény** alak *etymologiai* szempontból tekintve helytelen. Mindazonáltal a **fejlődésnek előrehaladottabb fokán** állónak nézi a «*Nyelvőr*» (l. az idézet végén) a szerinte **helytelenül képződött keresztény** alakot! Furcsa következetesség! — Sajátos nyelvudomány! —

A «*Nyelvőr*» végre azzal az állításával, hogy a **keresztény** szó azért helytelen az *etymologia* szerint, mert e szónak a **kereszt-tel** semmi köze sincsen, közel ezer éves irodalmunkban való járatlanságát árulja el.

Hogy a **keresztény** szónak köze van a **kereszt-tel**, azt könnyű bizonyítani. *Pázmán Péter* ugyanis így szól: «*A' Kristus' keresztitől keresztény nevet vésleink*». Ez idézet szerint, ime, kétségtelen dolog az, hogy *Pázmán Péter* a **keresztény** szót **ény** főnévképzővel alkotottnak tekintette és a «**kereszt**»-et (vagy a «*Grammatica inepta atque absurda*» szerint írva: «**kereszte**»-t) tekintette a **kereszt-ény** szó tőjének.² — Hogy *Pázmán Péter* a **keresztény** szót a **kereszt-től** származtatja, azt a «*Nyelvőr*»-nek tudnia kellene! — Vagy talán a magyar nyelvudomány csak akkor igazi tudomány, ha a magyar nemzetnek közel ezer éves irodalmát nem ismeri? — — —

Halljuk most a **keresztyén**-nek és **keresztény**-nek rövid történetét!

A **keresztyén** kétségtelenül a *christianus*-tól ered. Ezt már a XVI. században is tudták nálunk az emberek. — Az 1596. évben megjelent «*Agendarius*»-ban³ ezt olvassuk a 10. lapon: «*Mondom, a Christustul Christianusoknak avagy (hogy magyarul szóljak) Keresztyéneccnek hivattatunc*». — A mult század végén *Kazinczy Ferenc* a **keresztyén**-re vonatkozólag így szól: «*Ez a szó keresztjén bizonyosan ettől veszi eredetét christianus, valamint Sebestyén ettől Sebastianus*» — Két évvel később *Baróti Szabó Dávid* ezt írta: «*Keresztyén tótosan mondatik kresztyán-ból*».

Hogy lett *christianus*-ból **keresztyén**? — Először is elmaradt az **us** végzet, úgy hogy *christianus*-ból *christian* lett épen úgy, mint pl. *Sebastianus*-ból *Sebastian*; — azután a **ti**-ből **ty** levén a *christyán* vagyis a szláv

¹ Hogy a nem ritkán hanyag, változékony, következetlen, még a leglényegesebb hangokat is gyakran elferdítő vagy egészen kilökő **kiejtés**, melyet a «*Nyelvőr*» a magyar *orthographia* egyik főlévének hirdet, az illető szók eredetét még sejtjeni sem engedi: annak föltüntetése végett álljon itt két példa! Ki a *phonetikai* írásmódot követi vagyis ki a **kiejtés** szerint írja a szókat, annak «**kabzi**»-t és «**töszgyökere**»-t kell írnia. Amde mit jelent «**kab**», mit «**zsi**», mit «**özs**»? — Lám a durva «*empirismus*»-on (vagy a «*Grammatica lunatica*» szerint írva: «*empirismuso*»-n) alapuló *phonetikai* írásmódnak a keserü gyümölcse! — Ellenben ha e szókat nem a **kiejtés**, hanem az *etymologia* szerint írjuk, akkor a **tő** is, a **képző** is, a **jelentmény** is azonnal világosan áll szemünk előtt: **kap-si** oly ember, ki valamin mohón **kap**; — **töszgyökere** az, a minék töve és **gyökere** van, a mi **tős** (vagy **töves**) és **gyökere**.

² A «*Nyelvőr*» az **ány**, **ény** képzőt a «**hibás képzők**» köze sorozza (l. a «*Nyelvőrkalauz*» 175. lapján), de azért a szerinte **hibás ény** képzővel szerinte **hibásan** alkotott **keresztény** szót mégis a «*fejlődésnek előrehaladottabb fokán*» állónak mondja! — Kissé több **logika**, mint kiki látja, a «*Nyelvőr*»-nek nem ártana.

³ «*Agendarius liber continens ritus et cerimonias, quibus in administrandis sacramentis, benedictionibus et aliis quibusdam ecclesiasticis functionibus parochi et alii curati in dioecesi et provincia Strigoniensi utuntur*».

keresztyán alak állott elő; — ebből lett végre a magyar *keresztyén* és (a könnyebb kiejtésű) *keresztény*.

A mi a **keresztyén**-nel **nem közös** eredetű **keresztény**-t illeti, ennek rövid története az, hogy a **katholikusok** — *Pázmán* nak ama nyilatkozata után, hogy a **kereszt**-től viseljük a **keresztény** nevet, — **keresztyén** helyett **keresztény**-t kezdték írni s írnak jobbára ma is¹, míg a **protestánsok** ma is a **keresztyén**-hez ragaszkodnak.

Thewrekw Árpád.

A jó **Abdera**-beliekről.

I.

Abdera-ban folytonosan gymnasiumi tantervkovácslással foglalkoznak. *Jó* tantervet nem tudnak csinálni, hanem mindig csak *rosz*-at (vagy a «*Grammatica demens*» szerint írva: «*rosza*»-t): de azért csak csinálnak! Miért ne?!

II.

Abdera-ban az igazi nyelvudósoknak lehetőleg korlátoltnak, izléstelennek, fűlszínesnek s okvetetlenül szellemtelennek kell lennie. Az, ki abban a nyelvben, melynek ő a tudósa, írás közben **grammatikai** hibákat ejt, előnyben van.

III.

A *byzantinismus*-nak, a pajtáskodás magasb iskolájában való otthonosságnak és a *reclame*-csinálás mesterségében való jártasságnak senkisémm vallja kárát jelenleg az *abderai* tantéren.

IV.

Az *abderiták* közül azok **fitymálják** legjobban az ókori remekírókat, kik nem tudnak tiz sort írni a nélkül, hogy a *grammatiká*-val vagy a *logiká*val vagy az *aesthetiká*-val hajba ne kapjanak.

V.

Mint hogy **reáliskoláikat** már agyonreformálták, szűkességét érzik annak, hogy gymnasiumaik is agyonreformáltassanak. Ilyen emberek ám az *abderaiak*!

VI.

Abdera városának **derék lakosai** (vagy a mint a «*Nyelvőr*»-ben olvassuk: «*lakószai*») a tudományt tehénszemű háziállatnak tekintik csupán, melyet csak annyiban becsülnék, a mennyiben *fejni* lehet. Az ókori *classikusokról*, mint hogy **szérintők** mitsem hoznak a konyhára, azt vélik, hogy egy **pipa** dohányt sem érnek.

Thewrekw Árpád.

Rendületlen állanak a

(Heine után.)

*Rendületlen állanak a
Csillagok a kék egen,
Sok év óta nézik egymást
Szerelemtől betegen.*

*Ollyan gazdag égi nyelvök,
Bájosabb, mint föld-zene,
De nincs az a philológus,
Ki e nyelvhez értene.*

*Én azonban megtanultam
S nem felejttem soha sem:
Nyelvtanom volt annak szeme,
Két szivemből szerettem.*

Lichtner Jakab.

¹ A **katholikusok** a **keresztény** alakkal az **ány**, **ény** képzőnek «*Nyelvőr*»-i hibáztatása után is lelki furdalás nélkül élhetnek, mert hiszen a **keresztény** szó nem az egyedüli — **ény**-nyel képzett — szó, mely nyelvünkben a «*Nyelvőr*» dacára él és uralkodik.

A spanyol drámaköltészet.

II.

1. Az állhatatos herceg.

(El principe constante.)

Mint minden más nemzetnek, úgy a portugaloznak is volt egy *nemzeti hőskoruk*. A nemzet legjobbjai s legnemesbjei, a lelkesülés szent tüzétől hevülve, versenyeztek a hőstettekben s magokkal ragadták egész nemzetöket. Alig végezték be dicsteljesen a maurok elleni harcaikat, midőn merész gondolat, t. i. a föld-rész ismeretlen helyein a portugál zászlót s az Üdvözítő jelvényét föltüzni, őket messze vidékekre vezette. E korszakba esik *Calderon* jelen művének ideje. — A vallás diadalának, a keresztény ember legnemesb erényeinek megünneplése e mű, melynek rövid foglalata a következő: Portugal hajóhadával két herceg, *Don Fernando* és *Don Enrique*, Afrika partjain köt ki, hogy ott a hitetlenek ellen küzdjenek. A változó hadi szerencse *Fernandó*-t az ellenség kezébe juttatja, ki *Ceuta* nevű keresztény erősséget kívánja váltságdíjjal a fogolyért. *Fernando* azonban nem akarja ily áron szabadságát visszanyerni. Ekkor nehéz vasra verik, rabszolga-ruhába öltöztetik, éhség s sanyaruság által gyötrik, de ő vallási lelkesültségében mindent elszenved s neveti kinzója keserű dühét. Inkább halni kész, mint kiszabadulása végett egy keresztény várat elárulni. A nyomoruság megfosztja őt életétől, de a midőn seregei az ő kiszabadítása végett az ellenhadhoz közelednek, lelke fényöltönyben halad a csapatok előtt, győzelemre vezeti őket s megdicsőíti a vallást.

Tetemei az ellenség kezéből kiragadtnak, hogy megszentelt földben nyugodhassanak. Határtalan hű hozzá *Don Juan*, ki még a halálban sem távozik tőle. — *Muley* szerelme *Phönix* királylányhoz mint mellékeselekmény van beszöve, hogy föltüntesse az ellentétet ama szent vallási tűz közt, mely a keresztényt átmelegíti, s a földies szerelem szikrája közt, mely a pogány érzése.

2. Keresztáhitat.

(La devotion à la cruz.)

Az isteni malaszt enyhe harmatként száll a bűnös szívére. A keresztény szemei örömteljesen tekintenek az ég felé, hol a kegyteljes isten uralkodik. Ez eszméket ünnepelte meg az isteni kegyelem magasztalása és a kereszt megdicsőítése által jelen darabjában *Calderon*. Benne lángeszének mélysége s nyelvének varázsereje a legszebben nyilvánul. A darab Itáliában játszik.

Eusebio szereti *Curcio* leányát, *Julió*t, s nála rokonszenvet talál. De atyja és bátyja ellenzik a viszonyt. Bátyja, *Lisardo*, sértegetéseivel fölingerli *Eusebio*-t s karddal neki rohanván párbajra kényszeríti. A véres párbajban *Eusebio* átdöfi *Lisardó*-t. Ennek esedezésére *Eusebio* őt egy közeli kereszt tövéhez viszi, hol a vérben ázó sebesült halni készül. — *Eusebio* kedveséhez siet.

Hozzák *Lisardó*-nak holt tetemét. Ekkor az atya kiengesztelhetlen boszut esküszik s *Julió*-t azonnal kolostorba zárátja. — *Eusebio* egy rablócsapat élére áll s rémes nevével az egész vidéket betölti. De minden gonosz tette közepett sem szűnik meg a szent keresztnek, melynek jelét születése óta mellén viseli, alázatosan hódolni. Csak nevére is a keresztnek báránypén megsezelidül s egy püspököt csak azért ment meg társai kezéből, mert mellén keresztet lát; de ennek meg is kellett ígérnie, hogy hálálul őt végperceiben meg fogja

gyóntatni. Már ama klastromot is megtámadja, hol *Julia* lakott; de midőn észreveszi azon a kis keresztet, irtózva tova fut. *Julia*, ki még folyton eped érte, leveti apáca-ruháit s állötzetben kimenekedvén a zárdából, járatlan hegyösvényeken bolyong *Eusebio*-t keresve. Dühöngő szenvedélye furiává változtatja őt s verszennyezte kezekkel siet a meglelt *Eusebio* felé, ki iszonyodva fordul el tőle. — Ezalatt *Julió*-nak atyja fegyveresekkel siet a rabló ellen. Rövid tüsa után tönkre veri a rablócsapatot; maga *Eusebio* halálosan megsebesülve egy szikláról lehanyatlik a mélységbe. Itt megleli őt *Curcio*, ki az *Eusebio* mellén levő kereszt-ről arról győződik meg, hogy *Eusebio* az ő fia. *Curcio* ugyanis egykor nejét, kit hűtlenséggel vádolt, e hegy-ségbe vezette, hogy itt megölje. Ez, ártatlansága bizonyosságául, a szent keresztre hivatkozik a közel levő kereszt tövét átölelvén karjaival. *Curcio* azon hiszemben, hogy neje meghalt, hazafelé fordult. Neje a keresztalján szülte *Eusebio*-t és *Julió*-t s mindkettőnek mellére szent keresztjeleket illesztett, azonban csak egyik magzatával jött haza, másika ismeretlen kezekbe jutott. — A mint *Julia* megérté, hogy *Eusebio* saját fivére, szívszakadozva beszéli el saját vétkeit atyjának, ki keserűségében kardhoz nyul, hogy leányát átdöfje. *Julia* a keresztet karolja át, mely természetfölötti erő által a légbe emelkedik. Midőn a püspök a hely színére a haldokló *Eusebio*-hoz siet, ez néhány percre föleszmél és fölveszi a halotti-szentséget.

Ez a «Keresztáhitat»-nak rövid foglalata.

Panfalvi Juhász Ödön.

(Folytatása a következő számban.)

Kritikai rovat.

XIV.

Erdély.

Itt zendíti az erdők tündére
Fuvoláját sokszor csöndes éjjel,
Kérve a hold édes mosolygását,
Bús dalával, harmatos szemével.

Szánja a hold, föllebbenti fátylát,
Ajakára nyájas mosolyt vészen,
És szerelme fényes tengerárját
Elönti az erdő-messzeségen.

Gyulai Pál.

A mint a szerelem sok oly embert is pillanatokra költővé tesz, a kinek különben költőtehetsége nincsen: épen úgy megtörténik, hogy rendkívüli körülményekben, például «forradalom» idején, sikerül egy-két költemény olyannak is, ki különben épen nem dicsekedhetik nagy költő-ingenium-mal.

Ennek, mint tapasztalati igazságnak, előrebocsátása után vizsgáljuk Gyulai Pál «Erdély» című *hosszadalmas* leiró költeményének idézett sorait.

«Itt zendíti az erdők tündére
Fuvoláját sokszor csöndes éjjel».

E versek, ime, csöndes éjjel fuvolázó erdei tündérről szólnak. E tündér a költőnek saját *koholmánya*. — Szabad-e a költőnek kénye-kedve szerint *mythologiát* csinálni? — Csöndes éjjel fuvolázó erdei tündérről a *mythologia* semmitsem tud; de nem is tudhat, mert hiszen erdőben csöndes éjjel *fuvolázó* tündér valóságos

képtelenség, *abszurditás*. — Ha az erdőben csöndes éjjel *fuvolahangokat* lehetne hallani, akkor *Gyulai fuvolázó* tündérének lehetne költői létjoga épen úgy, mint van létjoga pl. a *visszhangot* képviselő *Echo* nevű nymphának, minthogy azonban az erdőben éjjel mély csend szokott uralkodni s ott éji időben semmiféle fuvolahangok nem hallatszanak: ennél fogva nem tudjuk a csöndes éjjel sokszor fuvolázó erdei tündért magunknak megmagyarázni; ennél fogva az *ok*, mely a költőt egy csöndes éjjel fuvolázó erdei tündérnek kigondolására indította, megfoghatatlan marad előttünk, már pedig az *okszerűség* megkivántatik ám a költészetben is, sőt mi sem botránkoztat meg annyira a költészetben, mint épen az *okszerűség* hiánya.¹

«Kérve a hold édes mosolygását
Bús dalával, harmatos szemével».

Gyulai-nak erdei tündére, lám, nem csak *fuvolázni* tud, hanem *énekelni* is. E tündér, mint látjuk, nincs zenei tehetség nélkül. — De valjon miért *fuvoláz* s miért *dalol* könyezve az erdőben épen *csöndes éjjel*? — Azért, mondja a költő, mert kéri a hold édes mosolygását. — Holdkóros talán az az érzelgős tündér? — Nem, hanem szerelmes. — Kibe? — Hát a holdba! — Mi a csuda! — Ugyan mily *mythológiából* merítette a költő e nevetséges tündérelétrajzi adatokat? —

Gyulai-nak a holdat *fuvolahanggal* előcsalogató tündére engem ama bamba római katonákra emlékeztet, kik a holdat «*kürt- és trombitaszóval*» («*tubarum cornuumque concentu*») vélték a felhők mögől kicsalhatni. (L. *Tacitus* «*Annales*» első könyvének 28. fejezetében.)

«Szánja a hold, föllebbenti fátylát».

Ime, a hold, kibe az az erdei tündérkisasszony szerelmes, «*föllebbenti fátylát*»!!! *Gyulai*-nak *magánmythológiájában*, lám, még a férfiak is *fátyolt viselnek!* — Beh furcsa *privát-mythologia* ez!! — Képzeltető-e hamarjában esetlenebb és izetlenebb *personificatio* az arcát szemérmes kisasszonyként *elfátyolózó* holdnál? — Ebből is láthatni, hogy *mythosi alakokat* faragni nem tanácsos dolog, minthogy pórul járhat az illető. — A holdnak illető *personificatio*-ja majdnem épen oly furcsa, épen oly nevetséges, épen oly képtelen, mint midőn egy mult századbéli német költő a *tavaszt* ifjunak («*Jüngling*») festi és mégis így szól róla: «*Aus seinem Busen (egy ifjúból!) ergoss sich die Milch!!!*»²

«Ajakára nyájas mosolyt vészen,
És szerelme fényes tengerárját
Elönti az erdő-messzeségen».

Hogy tetszik az a *szerelmi tengerár*, melyet a hold, — e *monstrum*, — az erdőn s benne a tündéren *elönt*?

Ily «*modern*» *mythologiai izetlenségek* láttára *Kazinczy*-val szólva

«*Iszonyodom s futok*»

a természetesség és mély jelentőség által minden más *mythológiát* tulszárnyaló örökszép görög-római *mythológiának* mentőkarjai közé. *Thewreuk Árpád*.

Antigone.

Sophokles-nek «*Oedipus király*» című tragoediája — a következményeknek az előzményekből való szükség-

¹ «*Nichts ist anstössiger*», mondja *Lessing*, «*als wovon wir uns keine Ursache geben können*».

² L. «*Német tan- és olvasókönyv*»-em első kötetében a *Kleist* «*Tavas*»-ához irt első jegyzetet.

képi kifolyását tekintve — oly minta, mely aligha fog valaha eléretni, s így teljes joggal tekinthette az ókor-*nak* legmélyebb elméje, *Aristoteles*, az «*Oedipus király*»-t a tragoedia örökérvényű *kánonjának*. — Az «*Antigone*»-ban nem találjuk a cselekvénynek ama szükségképi egymásutánját, mely az «*Oedipus király*»-ban bámulatra ragadja az embert; a mi az *Antigoné*-t páratlanná teszi, az az *isteni* és *emberi* törvények összeütközésének, tehát a legmagasb tragikai küzdelmek egyikének páratlan művészi szerencsével való föltüntetése. Vizsgáljuk e küzdelmet közelebbről!

Antigone, kitől a remek tragoedia nevét vette, az *isteni* (szorosabban véve *vérokokoni*) törvényért harcol, ellenben *Kreon*, *Thebae* fejedelme, az *emberi* (szorosabb értelemben *állami*) törvényt védi. E küzdelemben mindketten elbuknak, mert mind a kettő megszegi egyikét ama két törvénynek, melyek kötelezők. — *Antigone* csak az *isteni* törvényre ügyel; hogy amaz állam törvényeinek, melynek ő is egyik tagja, engedelmeskedni tartozik, azzal nem törődik. Ezért *polgári* büntetés alá esik. — *Kreon* szeme előtt csak az *állami* törvény lebeg; midőn ezt minden áron érvényre akarja juttatni, az *isteni* törvényben gyökerező *testvéri* szeretet törvényét sérti meg, minél fogva *isteni* büntetés éri őt. — Habár *Antigone* e tragikai küzdelemben meghal, mégis ő a győztes; halála csak *testi*; az *isteni* törvény, melyért küzdött, győz. E győzelmet tények bizonyítják. *Kreon* végre kénytelen engedni; kénytelen *Polyneikes* holttestét eltemetni; kénytelen szolgáinak meghagyni, hogy szabadítsák ki *Antigoné*-t a sziklasírból; kénytelen magát legyőzött félnek tekinteni és parancsainak igazságtalanságát bevallani. Az *isteni* büntetés, — a mint neki *Teiresias* megjövendölte, — utólréi és szörnyű lelki bánat gyötri őt. — Ellenben *Antigone*, — a győzedelmes *isteni* törvénynek képviselője, — egy pillanatig sem érez bánatot. A mint kezdetben nem csak nem tagadja tettét, hanem még dicsekszik is vele és bizva igazságos ügyében bocsánatért esdekelné átall: ugy életének utolsó pillanataiban sem bánja meg tettét. Még akkor is, mikor az államtörvény megszegéseért bűnhődnie kell, rendületlen marad és büntetését joggal talannak nyilvánítja. Az eszme, melyért lelkesült és állhatatosan küzdött, az ő tragikai bukásának dacára diadalmaszkodik. Küzdelme a csodálatosnak színpompájában ragyog, míg nem végre a halál a dicsőség koszorújával veszi körül a hősieleg kimulónak hideg halántékait.

Ha a két fő-hősnek, *Kreon*-nak és *Antigone*-nak, tragikai végét egybehasonlítván mérlegeljük, hogy mily hatású a nézőre az egyiknek meg a másiknak a bukása: akkor is amaz ügy diadaláról kell meggyőződünk, melyet *Antigone* védelmezett.

Antigone *emberi* büntetést szenved magasb jutalom reményében; halált szenved, melyet ohajt s mely őt dicsőíti; ellenben *Kreon*-ra *isteni* büntetés vár, a nélkül, hogy ő valaha szebb jövőt remélhetne; büntetése sulyosabb a halálnál; — *Antigone* úgy jelenik meg a katasztrófában, mint áldozat, kinek fejét dicsőítő övedzi s kit karének magasztal bukásakor; ellenben *Kreon* a bánatnak és nyomornak embere, kit környezetének kárhordozó itélete zúg körül. *Thewreuk Árpád*.

(Folytatása következik.)

Folyóiratunk néhány t. c. olvasójához!

Kérjük a második évfolyamért járó csekély összegnek megküldését.

Pallas irodalmi és részv. társ. nyomdája (Kecskeméti-utca 6.)